

*dr Dorota Milek*¹

Katedra Ekonomii i Finansów
Politechnika Świętokrzyska

*mgr Paulina Paluch*²

Rozwój społeczno-gospodarczy polskich regionów

WPROWADZENIE

Rozwój społeczno-gospodarczy jest zjawiskiem niezwykle złożonym i wieloaspektowym. Uwarunkowania tego rozwoju stwarzają dla społeczności regionu wiele możliwości i szans w aspekcie jego dynamizowania, co w konsekwencji prowadzi do poprawy jakości życia mieszkańców. Dynamikę i charakter współczesnych procesów rozwoju społeczno-gospodarczego wyznaczają wyraźne zróżnicowania przestrzenne i strukturalne. Występowanie tych zróżnicowań w poziomie rozwoju nie jest barierą dla trwania tego rozwoju. Problemem są jednak zbyt duże dysproporcje w poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego [Churski, Dominiak, 2012, s. 54–55]. Nadal nie udaje się jednak wyrównać dysproporcji dzielących kraj na silną gospodarczo część zachodnią oraz słabiej rozwiniętą – część wschodnią („bogatszy zachód” – „biedniejszy wschód”), mimo implementacji różnych form prowadzenia polityki regionalnej.

Celem artykułu jest ocena zróżnicowania poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego polskich województw w 2009 i 2013 roku oraz wskazanie grup województw o zbliżonym poziomie rozwoju. Do badań przyjęto 38 wskaźników charakteryzujących poziom rozwoju społeczno-gospodarczego, które zostały usystematyzowane według następujących obszarów: demografia i rynek pracy, poziom rozwoju społecznego, poziom rozwoju gospodarczego oraz poziom rozwoju infrastruktury technicznej (do ustalenia zestawu zmiennych nie posłużono się analizą współczynników korelacji). Przy wykorzystaniu metody taksono-

¹ Adres korespondencyjny: Al. Tysiąclecia PP 7, 25-314 Kielce, tel. +48 41 3424219; e-mail: dorothy@tu.kielce.pl

² Adres korespondencyjny: e-mail: paulinapaluch@onet.pl

micznej Z. Hellwiga dokonano grupowania województw, rozróżniając regiony o najwyższym, wysokim, niskim i najniższym poziomie rozwoju. Powyższe podejście pozwoliło na zidentyfikowanie zmian w procesach rozwoju społeczno-gospodarczego polskich województw w 2009 i 2013 roku. Analiza dotyczy 2013 roku – pełny dostęp do danych statystycznych oraz 2009 roku, który był punktem odniesienia dla pokazania zmian w rozwoju społeczno-gospodarczym regionów w perspektywie pięcioletniej.

ROZWÓJ SPOŁECZNO-GOSPODARCZY REGIONÓW

Rozwój społeczno-gospodarczy, jak już wspomniano, jest zjawiskiem złożonym, co utrudnia jego jednoznaczną i obiektywną ocenę.

Pojęcie rozwoju opiera się na gruncie takich kategorii przedmiotowych, jak zmiana i struktura. Rozwój to pewien ciąg zmian ukierunkowanych i nieodwracalnych, dokonujących się w strukturze złożonych obiektów, tj. systemów [Krajewski, 1977, s. 26]. Poprzez rozwój należy rozumieć ukierunkowaną zmianę dokonyującą się w gospodarce i kulturze zgodnie z określonymi zasadami i wartościami [Piontek, 2006, s. 18]. Termin ten agreguje zarówno elementy jakościowe, jak i przemiany dokonujące się w sferze gospodarczej, politycznej, kulturowej, prawnej, instytucjonalnej oraz technologii [Nazarczuk, Marks-Bielska, 2013, s. 40].

W rozwoju gospodarczym niezbędna jest zarówno zmiana ilościowa (wyrażana poprzez wskaźniki wzrostu gospodarczego), jak i przekształcenia jakościowe gospodarki (m.in. zmiana jakości wytwarzanych dóbr i usług, zmiana struktury asortymentowej, pracy, doskonalenie techniki, zarządzania, wzrost kapitału ludzkiego). Zatem różnica pomiędzy wzrostem a rozwojem gospodarczym polega na przypisaniu ostatniemu cech o charakterze jakościowym. Stąd rozwój gospodarczy określa całościowe zmiany zachodzące w długim okresie czasu w gospodarce [Bąkiewicz, Czaplicka, 2011, s. 77].

M. Nasiłowski [2004, s. 377–378] określa rozwój gospodarczy jako „historyczny (długofalowy) proces takiej wewnętrznej ekonomicznej i społecznej transformacji kraju, która doprowadza do powstania społeczeństwa poszukującego dróg poprawy swojej sytuacji gospodarczej i zorganizowanego w sposób umożliwiający i zachęcający obywateli do inwestowania w kapitał materialny, ludzki i intelektualny, niezbędny do nieprzerwanej jego akumulacji”.

Rozwój gospodarczy oznacza także proces zmian w gospodarce wywołany rozwojem sił wytwórczych pociągający za sobą zmiany zarówno ilościowe, jak i jakościowe w stosunkach i sposobie produkcji [Dyba, Strykiewicz, 2012, s. 14–15].

Kolejna składowa omawianego rozwoju – rozwój społeczny, zdaniem S. Marciniaka [2005, s. 359–360], oznacza „zmianę układu stosunków społecznych, struktury społeczeństwa, jego preferencji, społecznych kryteriów i zasad

działalności, wzorców zachowań, postaw i świadomości służących doskonaleniu współzycia i współpracy ludzi i odpowiedniemu ich udziałowi w efektach rozwoju gospodarczego”. Do najważniejszych elementów rozwoju społecznego zalicza on: różnorodność dorobku naukowego i kulturalnego, jakość i tempo jego pomnażania, dostępność efektów rozwoju gospodarczego, zmiany we wzorcach, postawach oraz świadomości jednostek i grup społecznych.

Rozwój społeczno-gospodarczy jest najszerszym pojęciem obejmującym tendencję rozwojową danej jednostki terytorialnej bądź kraju czy kontynentu. Istotną różnicą między wzrostem gospodarczym a rozwojem społeczno-gospodarczym jest dążenie do podniesienia jakości życia społeczeństwa poprzez długofalowy proces który obejmuje zmiany jakościowe. Jest on rozpatrywany jako „systematyczna poprawa warunków bytu ludności, wzrostu świadczeń socjalnych i kulturalnych opartych na wszechstronnym postępie społecznym oraz powszechności i równości dostępu do urządzeń socjalnych, kształtowanie optymalnych warunków rozwoju jednostki i społeczeństwa w wyniku doskonalenia form i zasad współzycia społecznego” [Piontek, 2006, s. 40].

Procesy rozwoju społeczno-gospodarczego dokonują się zawsze w ściśle określonej przestrzeni. Można je odnieść do różnych poziomów terytorialnych np. lokalnych, regionalnych czy też układów o szerszym zasięgu – krajowych czy kontynentalnych. Ważnym problemem jest wspieranie rozwoju społeczno-gospodarczego w skali regionalnej. W literaturze przedmiotu przyjmuje się, że rozwój regionalny to trwały wzrost poziomu życia mieszkańców i potencjału gospodarczego w skali określonej jednostki terytorialnej [Szymła, 1994, s. 11–16]. Jest on definiowany głównie poprzez pryzmat zmian w następujących jego komponentach: potencjale gospodarczym, strukturze gospodarczej, środowisku przyrodniczym, zagospodarowaniu infrastrukturalnym, ładzie przestrzennym, poziomie życia mieszkańców oraz zagospodarowaniu przestrzennym.

Rozwój regionalny definiowany jest również jako „wzrost potencjału gospodarczego regionów oraz trwała poprawa ich konkurencyjności i poziomu życia mieszkańców, co przyczynia się do rozwoju społeczno-gospodarczego kraju” [*Słownik rozwoju regionalnego*, 2001, s. 46]. Prezentowane podejście podkreśla rozwój regionu będący integralną częścią całej gospodarki narodowej. Stąd o sukcesie w rozwoju społeczno-gospodarczym kraju decyduje w istotnej mierze rozwój poszczególnych układów terytorialnych.

DOBÓR CECH DIAGNOSTYCZNYCH I METODYKA BADANIA

W celu efektywnego pomiaru poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego regionów konieczne jest wskazanie płaszczyzn badania oraz dobór odpowiednich zmiennych diagnostycznych. Zakres analizy podjętej w artykule obejmuje 4 następujące obszary merytoryczne odzwierciedlające istotne aspekty rozwoju:

- demografia i rynek pracy;
- poziom rozwoju społecznego;
- poziom rozwoju gospodarczego;
- poziom rozwoju infrastruktury technicznej.

W grupie cech opisujących *demografię i rynek pracy* wyszczególniono:

- 1) ludność na 1 km² powierzchni;
- 2) przyrost naturalny na 1 tys. ludności;
- 3) saldo migracji na 1 tys. ludności;
- 4) stopę bezrobocia rejestrowanego [%];
- 5) pracujących w gospodarce narodowej na 1 tys. ludności;
- 6) liczbę absolwentów szkół wyższych na 1 tys. ludności;
- 7) pracujących w przemyśle na 1 tys. ludności;
- 8) ludność w wieku produkcyjnym w ludności ogółem [w %];
- 9) udział pracujących w przemyśle i budownictwie w pracujących ogółem [%];
- 10) udział pracujących w sektorze prywatnym w pracujących ogółem [%].

Cechy ilustrujące *demografię i rynek pracy* dotyczą zasobności kapitału ludzkiego w regionach (cecha 1–3), zasobów siły roboczej (cecha 8) i ich wykorzystania (cecha 5) oraz struktury pracujących (cecha 7, 9 i 10) i wykształcenia (cecha 6).

W grupie opisującej *poziom rozwój społecznego* uwzględniono następujące cechy badawcze:

- 1) dochody własne budżetów województw na 1 mieszkańca [zł];
- 2) nominalne dochody do dyspozycji brutto w sektorze gospodarstw domowych na 1 mieszkańca w zł;
- 3) liczba mieszkań na 1 tys. ludności;
- 4) przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkań w m²;
- 5) liczba lekarzy na 10 tys. ludności;
- 6) liczba łóżek szpitalnych na 10 tys. ludności;
- 7) przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto [zł];
- 8) miejsca w kinach stałych na 1 tys. ludności;
- 9) liczba sklepów na 1 tys. ludności;
- 10) liczba samochodów osobowych na 1 tys. ludności;
- 11) osoby korzystające z pomocy społecznej na 10 tys. ludności;
- 12) liczba przestępstw na 100 tys. ludności (przestępstwa stwierdzone w zakończonych postępowaniach przygotowawczych).

Cechy charakteryzujące *poziom rozwój społecznego* uwzględniają zamożność społeczności regionów (cecha 1–2, 7 i 10) oraz jakość życia mieszkańców, która mierzona jest stopniem zaspokojenia świadczeń socjalnych w dziedzinie gospodarki mieszkaniowej (cechy 3 i 4), opieki zdrowotnej (cechy 5 i 6), kultury (cecha 8) i infrastruktury (cecha 9).

Do grupy cech charakteryzujących *poziom rozwój gospodarczego* zaliczono:

- 1) PKB na jednego mieszkańca [zł];
- 2) wartość brutto środków trwałych na 1 pracującego w zł;
- 3) wartość dodana brutto na 1 pracującego w zł;
- 4) wartość dodana brutto na 1 pracującego w przemyśle w zł;
- 5) wartość brutto środków trwałych na 1 pracującego w przemyśle w zł;
- 6) produkcja sprzedana w przemyśle na jednego pracującego w przemyśle w zł;
- 7) nakłady inwestycyjne na 1 mieszkańca [zł];
- 8) udział nakładów inwestycyjnych w przemyśle w nakładach inwestycyjnych ogółem [%];
- 9) udział nakładów inwestycyjnych w sektorze prywatnym w nakładach inwestycyjnych ogółem [w %];
- 10) liczba małych i średnich przedsiębiorstw na 1 tys. mieszkańców.

W celu określenia zróżnicowania w poziomie rozwoju gospodarczego regionów analizie poddano następujące cechy obrazujące: poziom produkcji globalnej (cecha 1), stopień kapitalizacji przestrzeni (cecha 2), wydajność pracy (cecha 3), stopień nasilenia procesów inwestycyjnych (cecha 7), poziom rozwoju przemysłu (cecha 4, 5, 6 i 8), stopień zaawansowania przekształceń strukturalnych w gospodarce (cecha 9) oraz rozwój przedsiębiorczości (cecha 10).

Wśród zmiennych określających *poziom rozwój infrastruktury technicznej* wyodrębniono:

- 1) drogi publiczne o twardej nawierzchni na 100 km² [km];
- 2) długość sieci wodociągowej na 100 km² [km];
- 3) długość sieci kanalizacyjnej na 100 km² [km];
- 4) długość sieci gazowej na 100 km² [km];
- 5) linie kolejowe eksploatowane na 100 km² [km];
- 6) odsetek ludności obsługiwanej przez oczyszczalnię ścieków w ludności ogółem [w%].

Wybrane do badań zmienne w zakresie *poziomu rozwoju infrastruktury technicznej* określają: jakość dróg (cecha 1), gęstość sieci kolejowej (cecha 5) oraz stopień wyposażenia w sieci wodociągowe, kanalizacyjne, gazowe i oczyszczalnie ścieków (odpowiednio cechy 2, 3, 4 i 6).

Wśród przyjętych zmiennych dominują stymulanty – tylko 3 z 38 cech stanowią destymulanty: stopa bezrobocia rejestrowanego, osoby korzystające z pomocy społecznej na 10 tys. ludności oraz liczba przestępstw na 100 tys. ludności (przestępstwa stwierdzone w zakończonych postępowaniach przygotowawczych); dwie ostatnie destymulanty wskazują odpowiednio na: odsetek ludności najuboższej oraz stopień zagrożenia bezpieczeństwa publicznego. Wydaje się, że wybrane i przyjęte cechy badawcze dają podstawy do przeprowadzenia prawidłowej analizy poziomu zróżnicowania w rozwoju społeczno-gospodarczym regionów Polski.

Do oceny poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego polskich regionów wykorzystano metodę taksonomiczną Z. Hellwiga [1968, s. 323–326]. Należy ona do grupy metod wzorcowych, ponieważ opiera się na konstrukcji abstrakcyjnego obiektu P_0 nazywanego wzorcem rozwoju (w szczególności może nim być obiekt realny). Badane obiekty porządkowane są w zależności od odległości od wzorca rozwoju, co pozwala identyfikować poziom ich rozwoju (od „najlepszego” do „najgorszego”). Konstrukcja taksonomicznej miary rozwoju zaproponowana przez Z. Hellwiga obejmuje przygotowanie macierzy wejściowej zmiennych diagnostycznych oraz standaryzacji ich wartości w celu doprowadzenia do porównywalności zmiennych [Nowakowska, 2009, s. 16]. W niniejszym artykule miernik ten zastosowano w celu uporządkowania województw z punktu widzenia osiągniętego przez nie poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego.

Procedura prowadząca do wyznaczenia syntetycznego miernika rozwoju Z. Hellwiga składała się z następujących etapów:

1. Zbiór zmiennych diagnostycznych został podzielony na stymulanty i destymulanty, przy czym te ostatnie zamieniono na stymulanty.

2. W celu sprowadzenia danych do wartości porównywalnych zastosowano standaryzację³ cech według wzoru:

$$Z_{ik} = \frac{x_{ik} - \bar{x}_k}{s_k} \quad \text{dla } (i = 1, \dots, n; k = 1, \dots, m) \quad (1)$$

gdzie:

I – zbiór stymulant;

Z_{ik} – wartość zestandaryzowana cechy k dla regionu i ;

x_{ik} – wartość cechy k w regionie i ;

\bar{x}_k – średnia arytmetyczna zmiennej k ;

s_k – odchylenie standardowe zmiennej k ;

m – liczba zmiennych;

n – liczba regionów.

3. Wyznaczenie wzorca rozwoju zdefiniowanego jako abstrakcyjny obiekt P_0 , charakteryzujący się najwyższymi wartościami dla stymulant, który posiada zestandaryzowane współrzędne:

$$P_0 = [z_{01}, z_{02}, \dots, z_{0k}] \quad (2)$$

gdzie:

$$z_{0k} = \max\{z_{ik}\} - \text{gdy } x_k \text{ jest stymulantą;} \quad (3)$$

³ Warto zwrócić uwagę, że podczas standaryzacji zmiennych posłużono się średnią arytmetyczną i odchyleniem standardowym obliczonymi jednorazowo dla całego okresu badania (średnią arytmetyczną obliczono jako średnią krajową z dwóch lat, a odchylenie standardowe biorąc pod uwagę średnią z dwóch lat i wartości zmiennej dla 16 województw w dwóch okresach). Operacja taka jest wymagana dla zapewnienia porównywalności danych w czasie [Zeliaś, 2000].

4. Obliczenie odległości pomiędzy poszczególnymi regionami a przyjętym wzorcem – punktem P_0 , według wzoru (odległość euklidesowa):

$$c_{io} = \sqrt{\sum_{k=1}^m (z_{ik} - z_{ok})^2} \quad i = 1, 2, 3, \dots, n \quad (4)$$

5. W celu unormowania wartości wskaźnika d_i skonstruowano względny taksonomiczny miernik rozwoju, który oblicza się według wzoru:

$$d_i = 1 - \frac{c_{io}}{c_o}, \quad i = 1, 2, 3, \dots, n \quad (5)$$

gdzie:

$$c_o = \bar{c}_o + 2 \cdot s_o \quad (6)$$

\bar{c}_o , s_o – odpowiednio średnia arytmetyczna, odchylenie standardowe ciągu c_{io} ($i = 1, 2, 3, \dots, n$);

d_i – wskaźnik syntetyczny;

przy czym:

$$\bar{c}_o = \frac{1}{n} \cdot \sum_{i=1}^n c_{io} \quad (7)$$

oraz

$$s_o = \sqrt{\frac{1}{n} \cdot \sum_{i=1}^n (c_{io} - \bar{c}_o)^2} \quad (8)$$

Otrzymana w wyniku obliczeń syntetyczna miara rozwoju d_i (5) przyjmuje wartości z przedziału od 0 do 1. Górna jego granica wynosi 1, natomiast prawdopodobieństwo, że będzie on mniejszy od 0 jest niewielkie. Im wartość miary d_i jest bliższa jedności, tym dany obiekt (region) jest mniej oddalony od wzorca i charakteryzuje się wyższym poziomem rozwoju społeczno-gospodarczego.

OCENA POZIOMU ROZWOJU SPOŁECZNO-GOSPODARCZEGO POLSKICH WOJEWÓDZTW W 2009 I 2013 ROKU

Klasyfikacja według miernika syntetycznego, obliczonego metodą Z. Hellwiga, na podstawie trzydziestu ośmiu przyjętych cech wskazała województwo śląskie, które charakteryzowało się najwyższym poziomem rozwoju społeczno-

-gospodarczego w 2009 roku (wartość wskaźnika syntetycznego dla tego województwa wynosi 0,42). Dzieli je niewielki dystans do pozostałych regionów w kraju plasujących się tuż za nim (tabela 1). Kolejne miejsce w rankingu zajmuje województwo mazowieckie, będące dotychczas liderem (0,41) i dolnośląskie (0,38). Natomiast zdecydowanie słabym poziomem rozwoju odznaczają się województwa: podlaskie (0,10), lubelskie (0,09) i warmińsko-mazurskie (0,06). Odległość regionów od wzorca w 2009 i 2013 roku przedstawiono: odpowiednio na rysunku 1 i rysunku 2.

Tabela 1. Poziom rozwoju społeczno-gospodarczego polskich województw w 2009 roku

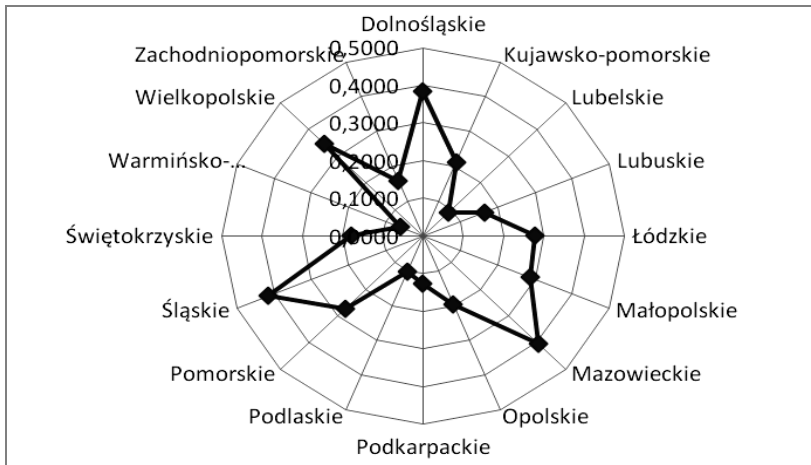
Pozycja	Województwo	Wartość wskaźnika syntetycznego (d _t)	Grupa
1.	śląskie	0,42	I
2.	mazowieckie	0,41	
3.	dolnośląskie	0,38	
4.	wielkopolskie	0,34	II
5.	małopolskie	0,29	
6.	łódzkie	0,28	
7.	pomorskie	0,27	
8.	kujawsko-pomorskie	0,21	III
9.	opolskie	0,20	
10.	świętokrzyskie	0,18	
11.	lubuskie	0,17	
12.	zachodniopomorskie	0,16	
13.	podkarpackie	0,13	IV
14.	podlaskie	0,10	
15.	lubelskie	0,09	
16.	warmińsko-mazurskie	0,06	

Źródło: opracowanie własne.

W drugim badanym roku – 2013 – najbardziej silnym gospodarczo województwem było mazowieckie (obliczona wartość wskaźnika syntetycznego dla tego województwa wynosi 0,47) i wskaźnik syntetyczny jest wyższy w porównaniu z 2009 rokiem o 6 punktów – tabela 2. Do regionów o najwyższym poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego zaliczono także województwo dolnośląskie i śląskie z wartością wskaźnika na poziomie 0,43. Dystans rozwojowy dzielący mazowieckie od dwóch wiceliderów zmniejszył się do dolnośląskiego i śląskiego o 4 punkty w analizowanych latach. Natomiast najniższym poziomem rozwoju legitymuje się w 2013 roku województwo podlaskie (0,11 – wzrost wskaźnika syntetycznego w porównaniu z 2009 rokiem o 1 punkt) i warmińsko-mazurskie (0,05 – spadek wskaźnika syntetycznego w porównaniu z 2009 rokiem o 1 punkt).

Biorąc pod uwagę wartości miary syntetycznej, w 2013 roku w stosunku do 2009 roku nastąpił wzrost ogólnego poziomu wskaźników rozwoju społeczno-

-gospodarczego w większości badanych regionów. W 10 regionach odnotowano wzrost wskaźnika: (np. mazowieckie – o 6 punktów, dolnośląskie i małopolskie – o 5 punktów oraz pomorskie i lubelskie – o 4 punkty). Spadek nastąpił w dwóch województwach: wielkopolskim i warmińsko-mazurskim, natomiast w pozostałych regionach wskaźniki syntetyczne nie uległy zmianie, co nie jest tożsame z miejscem w rankingu (łódzkie, kujawsko-pomorskie, świętokrzyskie i lubuskie).

Rys. 1. Odległość regionów od wzorca rozwoju według metody Z. Hellwiga w 2009 roku

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 2. Poziom rozwoju społeczno-gospodarczego polskich województw w 2013 roku

Pozycja	Województwo	Wartość wskaźnika syntetycznego (d_i)	Grupa
1.	mazowieckie	0,47	I
2.	dolnośląskie	0,43	
3.	śląskie	0,43	
4.	małopolskie	0,34	II
5.	wielkopolskie	0,32	
6.	pomorskie	0,31	
7.	łódzkie	0,28	
8.	opolskie	0,22	III
9.	kujawsko-pomorskie	0,21	
10.	zachodniopomorskie	0,19	
11.	świętokrzyskie	0,18	
12.	lubuskie	0,17	
13.	podkarpackie	0,15	
14.	lubelskie	0,13	IV
15.	podlaskie	0,11	
16.	warmińsko-mazurskie	0,05	

Źródło: opracowanie własne.

Wartości obliczonych wskaźników Z. Hellwiga dla obu analizowanych lat przedstawiono na rysunku 3.

Obliczony syntetyczny wskaźnik poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego województw dla 2009 i 2013 roku pozwolił na wyodrębnienie grup województw charakteryzujących się zbliżonym poziomem rozwoju. Dla wyodrębnienia grup wykorzystano średnią arytmetyczną uzyskanych miar syntetycznych dla wszystkich województw oraz odchylenie standardowe [Adamowicz, Janulewicz 2012, s. 21]. Zidentyfikowano w ten sposób cztery grupy województw:

Grupa I – województwa najwyższym wskaźniku poziomu rozwoju,
 $d_i \geq \bar{d}_i + S_{di}$,

Grupa II – województwa o wysokim wskaźniku poziomu rozwoju,
 $\bar{d}_i \leq d_i < \bar{d}_i + S_{di}$

Grupa III – województwa o niskim wskaźniku poziomu rozwoju,
 $\bar{d}_i - S_{di} \leq d_i < \bar{d}_i$

Grupa IV – województwa o najniższym wskaźniku poziomu rozwoju,
 $d_i < \bar{d}_i - S_{di}$

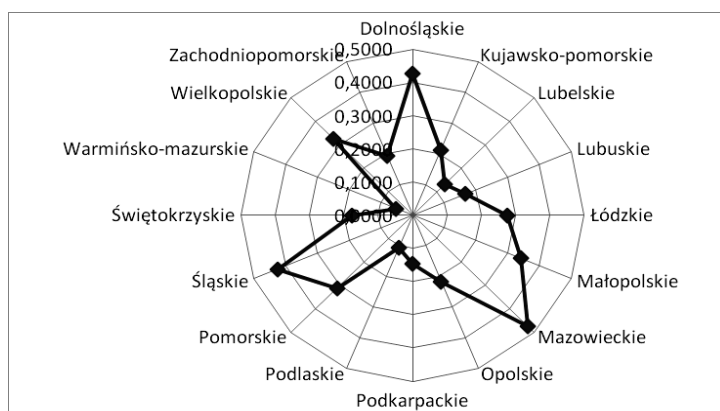
gdzie:

d_i – wartość wskaźnika syntetycznego;

\bar{d}_i – średnia arytmetyczna wskaźnika syntetycznego;

S_{di} – odchylenie standardowe wskaźnika syntetycznego.

W skład grupy o najwyższym wskaźniku poziomu rozwoju w 2009 i 2013 roku weszły województwa: śląskie, mazowieckie i dolnośląskie, ale na różnych pozycjach.

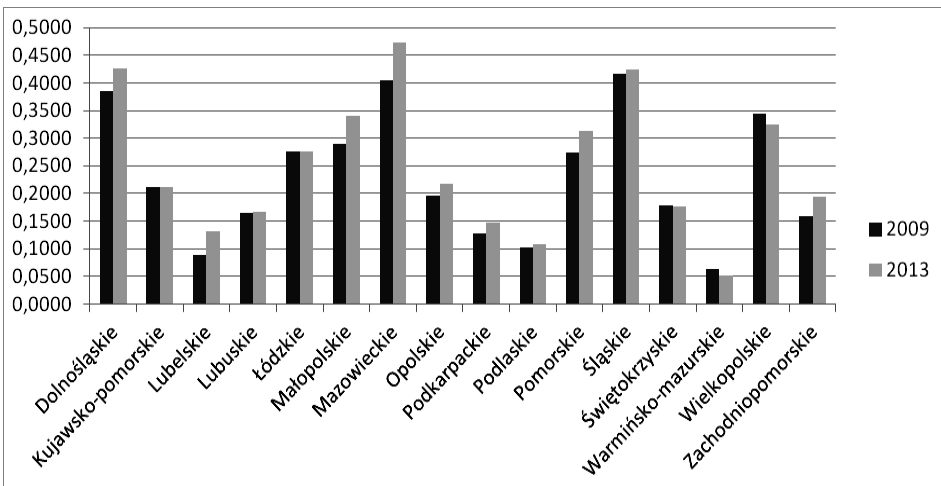
Rys. 2. Odległość regionów od wzorca rozwoju według metody Z. Hellwiga w 2013 roku

Źródło: opracowanie własne.

Grupa druga – o wysokim wskaźniku poziomu rozwoju – składała się w 2009 roku z następujących województw: wielkopolskiego, małopolskiego, łódzkiego i pomorskiego. Natomiast w 2013 roku prezentowana grupa obejmowała następujące regiony: małopolski, wielkopolski, pomorski i łódzki.

Do trzeciej, najliczniejszej grupy, która odzwierciedla niski stopień rozwoju zaliczono w 2009 roku: kujawsko-pomorskie, opolskie, świętokrzyskie, lubuskie, zachodniopomorskie i podkarpackie. Natomiast w 2013 roku omawianą grupę zasiłło województwo lubelskie.

W 2009 roku w ostatniej grupie województw, o najniższym wskaźniku poziomu rozwoju, znalazły się województwa podlaskie, lubelskie i warmińsko-mazurskie. Natomiast w 2013 roku tworzyło ją tylko województwa podlaskie i warmińsko-mazurskie.

Rys. 3. Wartość wskaźnika syntetycznego przedstawiająca poziom rozwoju społeczno-gospodarczego województw w 2009 i 2013 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z tabeli 1 i tabeli 2.

Analiza wskaźnika poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego w 2009 i 2013 roku uwidoczniała zmiany w jego poziomie w większości polskich regionów. Wskaźnik syntetyczny Z. Hellwiga dla 2013 roku, w porównaniu z 2009 rokiem uległ zwiększeniu w 10 województwach. Liderami rozwoju, zarówno w 2009 i 2013 roku, są województwa: śląskie, mazowieckie i dolnośląskie. Dyśtans, jaki dzieli dwa ostatnie województwa w stosunku do lidera rankingu, województwa mazowieckiego, jest niewielki. Szczególnie widoczne pozytywne procesy obserwuje się w przypadku województwa mazowieckiego (wskaźnik syntetyczny wzrósł o 6 punktów) oraz województwa dolnośląskiego i małopolskiego (wzrost o 4 punkty).

PODSUMOWANIE

Poziom rozwoju społeczno-gospodarczego polskich województw w analizowanych latach uległ zwiększeniu. Aż w dziesięciu regionach nastąpił wzrost wskaźnika Z. Hellwiga. Procesy rozwojowe w regionach przebiegają w dość zróżnicowany sposób. Umacnia się pozycja silnych gospodarczo regionów: mazowieckiego, dolnośląskiego i śląskiego. Województwo zachodniopomorskie zajęło w 2013 roku 10. pozycję (+2 w stosunku do miejsca w 2009 roku), małopolskie (+1), a pomorskie przemieściło się z 7. na 6. miejsce w badanych latach. Województwa: łódzkie i kujawsko-pomorskie odnotowały spadek o jedną pozycję. W obu analizowanych latach nadal najliczniejszą grupę stanowią województwa o niskim poziomie rozwoju. Najniższy wskaźnik poziomu utrzymały w obu badanych latach województwa: podlaskie i warmińsko-mazurskie.

Potwierdzone w wynikach analiz zróżnicowania regionalne w zakresie potencjału społeczno-gospodarczego wynikają m.in. z położenia geograficznego, historycznych uwarunkowań rozwoju, wielkości oraz odmiennych struktur gospodarczych. Są one obiektywnym zjawiskiem występującym w procesie rozwoju społeczno-gospodarczego, co prowadzi do działań mających na celu ich niwelowanie. Jednak zdaniem A. Kuklińskiego „istnienie różnic międzyregionalnych jest problemem, który nigdy nie będzie rozwiązany, ponieważ zawsze będzie istniało zróżnicowanie przestrzenne działalności człowieka” [Kukliński, 1977]. Nie zwalnia to jednak władz regionalnych i na poziomie krajowym z podjęcia działań zmierzających do zmniejszenia dystansu dzielącego regiony o niskim poziomie rozwoju od silnych gospodarczo województw, poprzez wykorzystanie potencjału endogenicznego oraz mocnych stron, przy jednoczesnym umiejętnym wykorzystaniu wsparcia zewnętrznego (np. fundusze unijne).

BIBLIOGRAFIA

- Adamowicz M., Janulewicz P., 2012, *Wykorzystanie metod wielowymiarowych w określeniu pozycji konkurencyjnej gminy na przykładzie województwa lubelskiego* [w:] *Metody ilościowe w badaniach ekonomicznych*, red. B. Borkowski, K. Kukuła, Wydawnictwo SGGW, Warszawa.
- Bąkiewicz A., Czaplicka K., 2011, *Wzrost i rozwój gospodarczy w krajach rozwijających się* [w:] *Ekonomia rozwoju*, red. R. Piasecki, PWE, Warszawa.
- Churski P., Dominiak J., 2012, *Rola innowacji w kształtowaniu regionów wzrostu i stagnacji gospodarczej w Polsce*, „Studia Regionalne i Lokalne”, nr 4(50).
- Dyba W.M., Stryjakiewicz T., 2012, *Zróżnicowanie poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego gmin województwa wielkopolskiego w świetle realizacji polityki intraregionalnej*, Biuletyn Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Seria Rozwój Regionalny i Polityka Regionalna nr 19, Bogucki Wydawnictwo Naukowe, Poznań.

- Hellwig Z., 1968, *Zastosowanie metody taksonomicznej do typologicznego podziału krajów ze względu na poziom ich rozwoju oraz zasoby i strukturę wykwalifikowanych kadr*, „Przegląd Statystyczny”, t. XV, nr 4.
- Krajewski W., 1977, *Pojęcie rozwoju i postępu* [w:] *Założenia teoretyczne badań nad rozwojem historycznym*, red. J. Kmita, PWN, Warszawa.
- Kukliński A., 1977, *Regiony silne i słabe w polityce społeczno-gospodarczej* [w:] *Region Białostocki*, Studia ekonomiczno-społeczne, t. V, Białystok.
- Marciniak, S. (red.), 2005, *Makro- i mikroekonomia. Podstawowe problemy*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Nasiłowski M., 2004, *System rynkowy. Podstawy mikro i makroekonomii*, Wydawnictwo Key Tekst, Warszawa.
- Nazarczuk J.M., Marks-Bielska R., 2013, *Wzrost i rozwój gospodarczy* [w:] *Polityka gospodarcza (zagadnienia wybrane)*, red. R. Kisiel, R. Marks-Bielska, Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie, Wydawnictwo EXPOL, Olsztyn.
- Nowakowska, A., 2009, *Zdolności innowacyjne polskich regionów*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź.
- Piontek B., 2006, *Współczesne uwarunkowania rozwoju społeczno-gospodarczego*, HY-LA, Bytom.
- Słownik rozwoju regionalnego*, 2001, red. M. Kozak, A. Pyszkowski, R. Szewczyk, Polska Agencja Rozwoju Regionalnego, Warszawa.
- Szymła Z., 1994, *Regionalne uwarunkowania rozwoju przemysłu*, Ossolineum, Kraków.
- Zeliaś A. (red.), 2000, *Taksonomiczna analiza przestrzennego zróżnicowania poziomu życia w Polsce w ujęciu dynamicznym*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Krakowie, Kraków.

Streszczenie

Procesy rozwoju społeczno-gospodarczego wyznaczają wyraźne zróżnicowania przestrzenne i strukturalne. W artykule przeprowadzono analizę i ocenę poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego polskich regionów w 2009 i 2013 roku. Dla realizacji celu badań wykorzystano 38 cech diagnostycznych, które zostały usystematyzowane według następujących aspektów: demografia i rynek pracy, poziom rozwoju społecznego, poziom rozwoju gospodarczego oraz poziom rozwoju infrastruktury technicznej. Przy wykorzystaniu metody taksonomicznej Z. Hellwiga dokonano grupowania województw, rozróżniając regiony o najwyższym, wysokim, niskim i najniższym poziomie rozwoju. Powyższe podejście pozwoliło na zidentyfikowanie zmian w procesach rozwoju społeczno-gospodarczego polskich województw w analizowanych latach.

Słowa kluczowe: region, rozwój społeczny, rozwój gospodarczy, rozwój społeczno-gospodarczy regionów, zróżnicowania regionalne, metoda Z. Hellwiga

The Socio-Economic Development of Polish Regions

Summary

The processes of socio-economic development appoint distinct spatial and structural diversities. The article presents analysis and evaluation of the socio-economic level of development of Polish regions in 2009 and 2013. For the realization of the purpose of research, 38 diagnostic

features were used, which were systematized according to the following aspects: demography and the labour market, the level of social development, the level of economic development and the level of technical infrastructure development. By using the taxonomical Z. Hellwig method, provinces were grouped distinguishing regions of highest, high, low and lowest level of development. Adopting such an approach made it possible to identify changes, both negative and positive, in socio-economic development processes taking place in Polish provinces in the analysed years.

Keywords: region, social development, economic development, socio-economic development of regions, regional differences, Hellwig method

JEL: B16, O11, O18